

ОСВІТНЬО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ КАДРОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СЕКТОРА БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ

Олена МАРЧЕНКО

професор кафедри теорії та історії
держави та права, конституційного права
та прав людини Дніпровського
державного університету внутрішніх
справ (м. Дніпро, Україна),
доктор філософських наук, професор

<https://orcid.org/0000-0002-2069-9942>

ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ІЗ БЕЗПЕКИ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА: УРОКИ ЄС ДЛЯ УКРАЇНИ

У сучасному світі спроможність держави забезпечити безпеку освітнього середовища є одним із визначальних критеріїв успішного функціонування та розвитку соціально-економічної системи. Безпека освітнього процесу – це комплекс заходів, спрямованих на захист від фізичних і психологічних чинників, здатних заподіяти шкоду здоров'ю дітей та становити загрозу їхній гідності та душевному благополуччю.

Актуальними завжди будуть два важливі напрями розв'язання проблеми забезпечення безпеки в освітньому процесі. Перший – це забезпечення фізичної безпеки учнів, що означає створення захищеного простору, в якому буде нівельовано будь-які загрози для життя дітей і створено умови для максимально комфортної життєдіяльності, а також здійснюватимуться заходи із профілактики травматичних ситуацій та формування навичок безпечної поведінки. Другий – це забезпечення психологічної безпеки учнів, яка включає створення умов для повноцінного розвитку дітей, збереження та зміцнення їхнього психологічного здоров'я. І перший, і другий напрями потребують високого професіоналізму усіх працівників закладів освіти, оснащеності цих закладів сучасними технікою та обладнанням, підготовленості учнів та осіб, на яких покладено відповідальність за їхнє життя, до дій у надзвичайних ситуаціях.

Школа має бути не лише закладом, де дітей навчають, а й простором їхнього повноцінного дорослішання, живильним середовищем становлення успішних, щасливих і здорових людей. Саме тому сучасний заклад освіти зобов'язаний створити атмосферу душевного комфорту та сприятливого соціально-психологічного клімату, що підтримує і навіть ініціює процеси розвитку особистості та її психологічного потенціалу. Відповідно, школа має стати для дитини територією безумовної фізичної і психологічної безпеки.

Безпечний простір для здобувачів освіти – пріоритетне завдання, яке стоїть не лише перед педагогічними працівниками, а й перед правоохоронцями. Особливо актуальним є питання створення безпечних умов та організації безпечного освітнього середовища у зв'язку із дією правового режиму воєнного стану на території України. З огляду на це пріоритетним завданням для національної системи освіти є формування у здобувачів освіти та педагогічних працівників культури безпеки, розвиток їхньої працезахисної компетентності, готовності до забезпечення та дотримання вимог безпечного освітнього середовища. Саме тому одним із ключових понять, визначених Законом України «Про повну загальну середню освіту», є безпечне освітнє середовище як сукупність умов у закладі освіти, що унеможливають заподіяння учасникам освітнього процесу фізичної, майнової та моральної шкоди, а також психологічного насильства, приниження тощо [2].

У 2015 р. ООН було прийнято Декларацію про безпеку шкіл, яку наразі підписало 109 країн. Враховуючи основні положення декларації, Представництво Дитячого фонду ООН в Україні в 2016 р. розробило для МОН України концептуальну записку «Безпечні школи в Україні», в якій запропонувало можливі компоненти програмного підходу до створення безпечних шкіл. На основі цих документів і з урахуванням досвіду ЄС з побудови сприятливого для дитини освітнього середовища в Україні було схвалено Концепцію

реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року, що передбачає докорінне реформування загальної середньої освіти, реалізацію права дітей на якісну освіту та забезпечення навчання учнів на основі розвитку життєвих навичок, підготовки педагогічних працівників на засадах компетентнісного підходу, створення безпечного для дитини освітнього середовища [1].

Водночас для створення безпечних шкіл потрібні фахівці з питань безпеки освітнього середовища, підготовка яких повинна здійснюватися у юридичних закладах вищої освіти, у зв'язку із тим, що першочерговою вимогою для такого фахівця є знання правових засад захисту життя дитини та її прав. Крім того, спеціаліст із безпеки освітнього середовища – це людина, яка повинна уміти налагодити на засадах партнерства комунікацію між закладом освіти та органами батьківського самоврядування, працівниками закладу, правоохоронними органами, рятувальниками, громадськими організаціями, місцевою владою, щоб найбільш ефективно сприяти створенню безпечного освітнього середовища для учнів, батьків та вчителів. Підготовка такого фахівця є складним і багатовекторним процесом, який включає як інтелектуальний та фізичний розвиток, так і формування навичок ефективної комунікації із різними категоріями населення, набуття знань із психології, права, комунікативістики, основ надання первісної медичної допомоги тощо. Така різноплановість підготовки спеціаліста із безпеки освітнього середовища вимагає системного мультидисциплінарного навчання.

Орієнтуючись на цілі сталого розвитку («Якісна освіта» і «Мир, правосуддя і ефективні інститути») й беручи до уваги міжнародну програму «Комплексна система безпеки школи на 2022–2030 рр. щодо прав дитини та стійкості в освітньому секторі» [3], розроблену GADRRRES – глобальним альянсом, що опікується правами дитини і сталим розвитком у секторі освіти, а також національні нормативно-правові акти з означеного напрямку, кафедрою теорії та історії держави та права, конституційного права та прав людини Дніпровського державного університету внутрішніх справ ініційовано освітній проєкт «Практики ЄС у підготовці фахівців із безпеки освітнього середовища: уроки для України». Мета проєкту – вивчити і застосувати в освітній практиці європейський досвід підготовки в умовах закладу вищої освіти фахівців, здатних забезпечити в освітніх закладах безпечне і захищене середовище. Цей досвід буде використано у навчанні здобувачів вищої освіти, офіцерів поліції – слухачів курсів підвищення кваліфікації та інших осіб, зацікавлених в отриманні інформації з означеної проблематики. Він важливий також і для удосконалення Служби освітньої безпеки, яку було створено при Національній поліції України у 2024 р.

Завданнями проєкту, розрахованого на три роки, є систематизація європейського досвіду підготовки фахівців з питань безпеки освітнього середовища, а також поширення інформації щодо кращих європейських практик підготовки таких фахівців серед населення у ході впровадження мультидисциплінарного навчального курсу, під час круглих столів, тренінгів, публічних дебатів, інших просвітницьких заходів, що проводитимуться у гібридному форматі на базі Дніпровського державного університету внутрішніх справ для здобувачів освіти, діючих офіцерів поліції, інших спеціалістів та широкого кола зацікавлених осіб.

У результаті реалізації проєкту його учасники на усіх рівнях, включаючи здобувачів вищої освіти і викладачів, сформують уявлення про безпечне освітнє середовище, європейські стандарти щодо захисту прав дітей на навчання та безпечне освітнє середовище; ознайомляться із національними та міжнародними нормативно-правовими актами, дотичними до цієї проблематики, й розроблять, у разі потреби, пропозиції щодо їх удосконалення. Отримані знання і набуті компетентності стануть основою для вироблення у майбутніх фахівців такого підходу до професійної діяльності, що буде орієнтований передусім на охорону світу дитинства, задоволення освітньо-культурних і соціальних потреб дітей, збереження їхнього фізичного, психологічного та духовного здоров'я; розвиток самобутньої і впевненої в собі особистості, а також підтримку дитинства загалом як найбільш цінного і відповідального періоду життя людини; надання допомоги учасникам процесу соціалізації дитини; цілеспрямовану підготовку підростаючого покоління до ефективної життєдіяльності. Реалізація проєкту стане важливим кроком до консолідації зусиль освітян, академічної спільноти, органів державної влади і органів місцевого самоврядування, громадськості щодо захисту дитинства відповідно до стандартів ЄС.

1. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 р. № 988-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-p#Text>.

2. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 16 січня 2020 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#top>.

3. Comprehensive School Safety Framework 2022-2030 for Child Rights and Resilience in the Education Sector. URL : <https://inee.org/sites/default/files/resources/The-Comprehensive-School-Safety-Framework-2022-2030-for-Child-Rights-and-Resilience-in-the-Education-Sector.pdf>.